

AREEN

FOTO VALLO KRUUSER

Markist tema isa varjus

Üks Eesti tuntumaid foto- ja videokunstnikke **Mark Raidpere** (41) sublimeeris isa surmaga seotud läbielamised Pariisis avatud näituseks, kirjutab **Krister Kivi**.

▶▶ 38

◀◀ 35

Parisi pillavalt eluröõmsas Le Mairais' linnajaos on veel nädalapäevad kohal külluke Lasnamäed. Öigupoolest on see peamiselt ühe paneelmaja korter, tühjaksjäänud kodu, mille vaikelu **Markus Robami** klaverikomponeringu saatel ringiuitav kaamera näitab. Segipaisatud viguritega malelaud, aastate jooksul oma väikese poti jaoks liiga suureks kasvanud kaktus, hoolikalt kõrvutiasetatud sussid, köögilaua juba mädanevad virsikud. Ajuti läheneb kaamera aknale - see on küll paokil, kuid kahte linki siduva kummi tõttu võimetu täielikult avanema - ning läbi tolmunud klaasi võib siis näha vastasmaju, Lasnamäe kanalit ja, jah, ka veidike taevast. Kuna Michel Reini galerii aknalaasid on teise korruse saalides valge värviga läbipaistmatuks vöõbatud, toimib video „After“ (2016) väikses ruumis ise aknana; mõjub otseku ainult väljapääs.

Kõrvalruumis - taas valged seinad, seinasuurune ekraan ja nende ees kaks kõrvuti tooli - konelevad eesti keeles vanem mees ja naine. Naise hääl on selge, asjalik ja range, sellal kui mehe jutt jääb sageli tõlkimist vajava kahina või pomina, mere kauge kohina piirimaile. Selle video nimega „Pae St. Playlist“ tegi **Mark Raidpere** 2013. aastal ning nagu paljudes tema varasemateski töödes, on siin näiliselt teemaks ühe pere sisesajad. Räägib ema ja räägib isa; jutuks ühine poeg, nende ainuke laps, kunagine elualgus. Taustaks näidatakse ekraanil läbi Ida-Tallinna jooksma läinud kunstniku rinnal rappuva kaamera salvestist; monotoonset tampimist, sihipärast sööstu läbi elu. Video lõpeb, kui Raidpere naaseb treppe pidi korterisse, üritades hommikumantlis emale ulatada võtmeid - kuid too ei oska või märka neid vastu võtta -, isa **Mattit** ei näidata ülepea.

Ning nüüd ei ole isa enam. Juhuse tahtel olin üks esimestest, kes 3. augusti õhtul tema surmast teada sai.

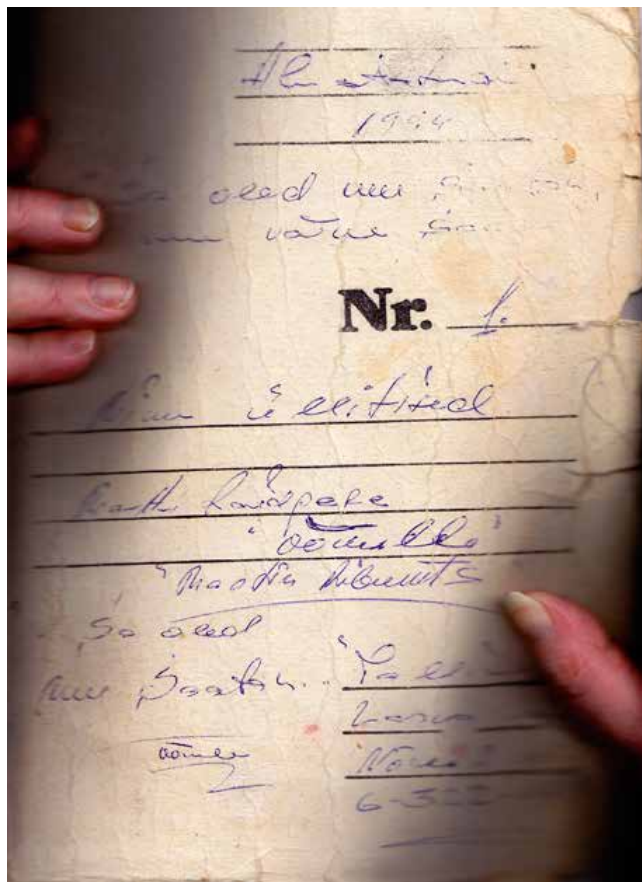
„Kunst on see, mis võtab argipäeva kokku vaat niiviisi,“ ütleb Mark ja ta käsi läheb rusikasse, otseku pigistades puruks midagi nähtamatut.

NÄITUSEL: (vasakult) Galeriomaniik Michel Rein, kunstnik Mark Raidpere ja tema näituse „A WAY“ kuraator Eugenio Viola.

Oli ju isa see, kes tutvustas fotokaamerat pojale, sellele nüüdseks täiskasvanud deemonpiltnikule.

TÄHENDUSEGA LAETUD RONGIPILETID: „The Interval“ (2016).

HABRAS SUHTLUS: Fotodiptühhon „Dark Room. Father and Son“.

Oli südaöö lähedane tund ning seetõttu ma ei mäleta kõiki nüansse, kuid niipalju on mees, et Mark tuli, istus baari alumiiniumtoolile maha (võib-olla oli ta juba tellinud ka joo- gi, võib-olla mitte) ning korraga, äärmiselt ebataoliselt, olid ta silmad täis pisaraid. Samal pärastlõunal oli Mark sõitnud kell 13.55 väljuva rongiga oma pere suvemajja Laitse, kuna ema oli kurtunud, et isa on juba päevi kadunud ega vasta telefonikõnedele („Lugupeetud reisijad, elektrirong sõidab liimil Tallinn-Riisipere. Head reisil!“ kõlab ühtäkki ajus salvestatud teadaanne); oli läinud justkui meelega aega võita püüdes ringi- ga läbi toidupoest ning jalutanud lõpuks siiski läbi metsasalu aianduskooperatiivis „Kuldne sügis“ paikneva majani. Suvila ehitamist alustas Marki isa oma käte ja äranägemisega kaugeil 1970ndail veidi enne poja sündi ning seinalekantud krohvi - krohvida tuleb niiske ilmaga - pole tänaseks ilmunud üle ühe-kahe peenikese pra. Ka majakese uk- sed on kindlalt lukus, kuid siiski on isegi läbi akende ja raskete kardinate kuulda, et seespool keegi hingab, heli meenutab vanema mehe sügavat ja rahulikku unenorinat. Naabrid pole Matti Raidperet näinud juba päevi.

Suutmata otsustada, mida ja mil- lises järjekorras teha, lööb Mark ühe klaasiruudu katki, saab akna lahti ning leiab diivani eest põrandalt isa,

kes on saanud insuldi ilmselt juba kolme öö eest. Kuid ta on elus, pidanud vastu otseku oodates, et keegi tuleks ja ta leiaks.

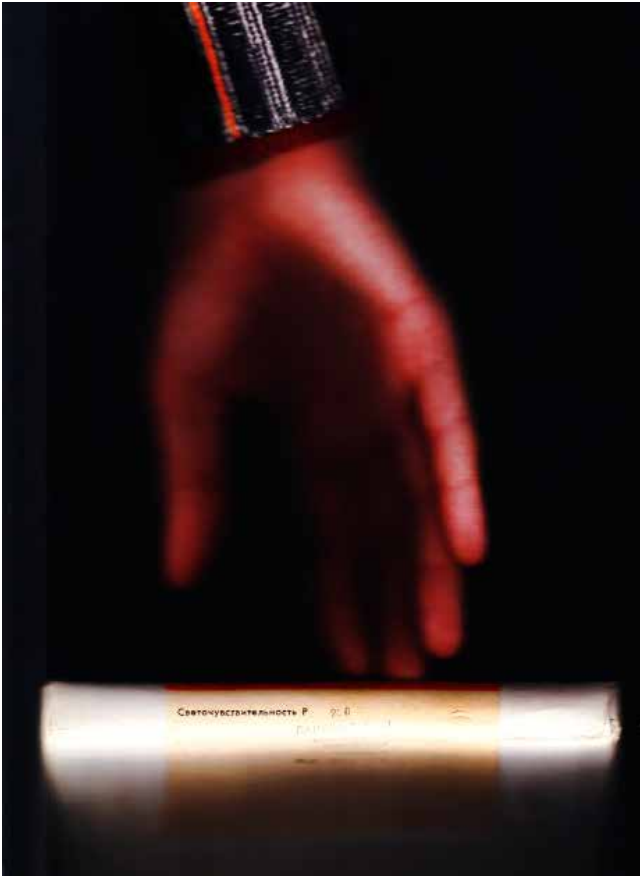
Mark püüab isaga rääkida, teda äratada, paneb padja pea alla, pühib ära okske näolt ning põrandalt. Peagi saabub kiirabi ja haige kantakse autosse; tamm (üks neist, mis on suvila hoovis kasvama hakanud Marki isepäise isa Kadrioru pargist korjatud tõrudest) pühib oma oksaga hüvastijätuks üle mehe põse. Pool tunni- kest hiljem - Mark on selleks ajaks noppinud karbi punaseid sõstraid pooleldi täis - helistatakse kiirabist tagasi: „Kahjuks ei pidanud teie isa seda teekonda vastu. [...] Kas teile oli kõik arusaadav, millest praegu rääkime?“ Mark tänab info eest, nopib mehaaniliselt karbi servani täis, korjab mõned floksid, pildistab tamme- oksa ja läheb kell 18.28 väljuvale rongile. (Nende kahe sõidu vahelisest kõneleb näitusel foto- ja tekstiinstalatsioon „The Interval“ (2016).) Teel Tallinna helistab ta emale, et öelda: „Situatsioon on muutunud.“

Päeval, kui isa Pärnamäe kalmis- tul kremeeritakse, läheb Mark tema korterisse, avab ukse ja pildistab. Pildistab korterit sellisena, nagu see Matti Raidperet näinud juba päevi.

Siis kirjutabki Mark vastu- vaidlemist täiesti välistaval moel

FOTOD MARK RAIDPERE, KRISTER KIVL, MICHEL REINI GALERI

oma kuraatorile **Eugenio Violale** ja Michel Reini galeriile – Raidpere on üks galerii kunstnikest kõrvu **LaToya Ruby Frazieri**, **Mathew Hale'i**, **Armand Jaluti**, **ORLANi** ja veel 23 teisega –, et muudab oma näitust, mis septembri algul avatama pidi: „This is something I have to do!“ Pealkirja „A WAY“ pole võimalik enam teisendada, kuid kuna „vahepealne sündmus andis sellele nimele teise sisu, tegelikult jõi“, korraldab Mark kolm nädalat enne avamist täielikult ümber väljapaneku kontseptsiooni, ehkki seegi on äärmiselt ebatavaline. „Eugenio vastas, et USALDAB mind, kuna teab mu varasemaid töid – mis on muidugi RIS-KI võtmine!“ purskuvad sõnad välja, nagu oleks lõigatud pingul aiakastmisvoolikusse, justkui lajatataks lahtise käega näkku, otsekui pritsiks kobra mürki. Kuid kohemaid on see möödas ning jutusaanike tõttab taas tasasemalt hangede vahel, naerukellukesed tilisevad kaugel, sõrm kargleb midagi näitlikustades õhus ühelt nähtamatult pinnalt teisele.

„Kunst on see, mis võtab argipäeva kokku vaat niiviisi,“ ütleb Mark (ja ta käsi läheb rusikasse, otsekui pigistades puruks midagi nähtamatut), kui küsin, mis kunst tema jaoks on. Komplitseeritud, ühtaegu ahistav ja armastav läbikäimine oma vanematega on Raidpere töid inspireerinud juba pikemalt. Eesriide raske

tolmunud brokaat näib olevat tõusnud ja langenud iga paari-kolme aasta järel, et tuua lavale uus vaatus justkui ema ja isa vahelisest suhtest, isa depressioonist ja melanhooliast, võimetusest pojaga kommunikeeruda järeletulija poole telesaadetud sõnumitelaviinist hoolimata. Need peaaegu pooleteist aasta jooksul kogutud SMSid, mis oma monotoonsuses meenutavad rahesadu, olid oluliselt osaks Raidpere 2009. aasta tööst „09/12/07 – 05/04/09“, mida Michel Reini galeriis näidati kolme aasta eest. Mark ütleb, et kui isa („Me tülitseme peaaegu iga kord, kui kohustusime, normaalne suhtlus oli võimalik“) poleks vaid päev enne seda, kui Eesti Muusika päevade tellimisel valminud töö pidi esmaesitlusele tulema, video näitamiseks luba andnud, oleks ta võtnud endale vabaduse korraldajaid alt vedada ja teost (muusika **Rainer Jancis**) mitte esitada. Ent isa andis nõusoleku, sõnumite saatmine senisel moel lakkas, isa hoidis oma saladusi võib-olla veelgi enam. „Minuga on selline lugu, et lähen homme haiglasse, on nagu mingi selline väike vähi moodi asi,“ võis ta justkui juhuslikult organiseeritud kokkusaamisel poetada, ent haigla nime jällegi mitte. „Ei-ei, ära muretse, küll ma helistan sulle seal...“

Võib-olla saab öelda, et „A WAY“ on omal kombel testament, tagurpidine pärandus pojalt isale, mälestus-

„SEE EI OLE JU AINULT KUNST“

„Mark Raidpere senist loomingut ümbritseb mitmesuguseid postmodernismijärgseid kvaasinihkeid ja pööreid läbinud kunstimaailmas harvaesinev autentsuse, aga ka traagilisuse aura. Eesti kunsti ajaloos on tõepoolest raske leida teist niivõrd ausalt autoagressiooni ja valusat eneseanalüüsi kombineerivat kunstnikku, nagu on Raidpere.“

Alates 1997. aasta isikunäitusest „lo“, kus kohalike moe-, reklaami- ja elustiiliväljannete jaoks fotograafina töötanud modelliväljumusega noor mees demonstreeris robertmapplethorpe'likult estetiseeritud mustvalges võtmes igasuguste glamuursest *catwalk*'ide antiteesi – kriisi, läbipõlemist ja eneseviha –, sai Saulusest Paulus. Täna naseks on ka selge, et tema järgmiseks valminud video- ja fototeoseid hindab rahvusvaheline kunstimaailm kõrgemalt kui moemaailm, globaalne *fashion(ista) industry*, selleks eales suuteline oleks olnud.

2005. aasta rahvusvahelise Veneetsia kunstibiennaali Eesti paviljoni jaoks valmis Raidperel isikunäitus „Isolator“ ja eriti sellel eksponeeritud videoteosed „Shifting Focus“ ja „Voiceover“ on midagi, mis kuulub vastuvaieldamatult 21. sajandi Eesti kunsti kullafondi. Sel hetkel, kui Raidpere kaasas oma autobiograafilise narratiivi pealtnäha justkui statistidena oma kurva isa ja kõikemõistva ema, hakkab tunduma, et tegemist oleks just nagu mingi Vana-Kreeka tragöödiaga. Mingi traagiliselt looga, kus kunstnikul endal on kanda pearoll – paratamatu nagu surm, vältimatu nagu saatus. Vaatajatena ei tea me selle loo lõppu, kuid eelaimduse ängistus surub meid maadliki. Siseneme psühoanalüütilise filmitheooria järgi identifikatsioonifaasi, hakkame narratiivile kaasa elama. Peeglitse vaadates ei näe me iseennast kunagi adekvaatselt, soovimõetlemise filter on liiga tugevalt vaatevälja ees. Vaevalt oleme iseendid ka vanematega suheldes, kuid ometigi – just nemad on need, kes võivad armastada meid tingimusteta.

Tõsi, kunstimaailmas on protsentuaalselt väga palju küünilisi inimesi, kuid kinnitan, et olen näinud seoses oma kriitikutööga päris mitmeid kunstiprofessionaale nii meilt kui mujalt, kellel Raidpere teostest rääkides näikse äkitselt miskipärast klomp kurku tõusvat. „See ei ole ju ainult kunst“, ütlete, ja teil on õigus. *This is for real.*“

ANDREAS TROSSEK. AJAKIRJA KUNST.EE PEATOIMETAJA

RAIDPERE PARIISIS: Michel Reini galeriiga on Mark Raidpere koostöö kestnud juba kümme aastat, „A WAY“ on tema neljas isikunäitus seal.

märk „isa isiksuse headele, harukordselt ilusatele külgedele; nendele mõjutustele, mis on ilmselt kujundanud mõned väärtuslikumad jooned minus endas“. Harrastusfotograafist isa Matti Raidpere enda loominguliste püüdlustele ja osale poja kujunemisteel viitab näitusel väljas olev fotodüptühon „Dark Room. Father and Son“. Oli ju isa see, kes tutvustas fotokaamerat pojale, sellele nüüdseks täiskasvanud deemonpiltnikule, kes võib tantsiskleda hullunud kükloobina ülesvõetava ümber (kaameraläätse süsimust pupill aina kahanemas ja suurenemas) ning pritsida tuld ja tõrva, kui fotograferitult jätkub hiljem ettevaatamatust enne fotode töötlemist kaadrid näha

tahta („Mis õigus on kellelgi soovida näha MINU musta materjali!“).

Selles konventsioonidega vastuollu sööstmises on teatavat sadomasohistlikku tungi, isalt päritud jää-

rapäisust. Ka „A WAY“ avamise ajal, siis, kui kunstikriitikud ja muuseumide esindajad (üks Pariisi muuseum on juba ilmutanud huvi näitusel esitatud tööde ostmise vastu) šampanjaklaase kokku löid, istus Mark galerii tagatoas hoopis uute fotode lõpptöötlemise ettekäandega („It's a commissioned work and there's the deadline today, sorry!“). Mark võib enda kohta ilmse naudinguga öelda, et on „Ida-Euroopa brutaal“.

Galerii omanik **Michel Rein** (ta avastas Mark Raidpere 2005. aasta Veneetsia biennaalil, vaadates ta töid „tund või pooleteist, see oli suur šokk“) eelistab teistsugust sõnastust. „Mark on väga-väga hea kunstnik, väga julge kunstnik,“ ütleb juba aastakümneid Pariisi kunstielu tundnud mees, kes defineerib julgust kui kunstniku võimet teha seda, mida ta tahab ja õigeks peab, olemata pärsitud võimalikule kriitikale ja müügiedule mõtlemisest. „Mark peaks minema ja kolima Saksamaale või ehk hoopis New Yorki. Ma loodan väga, et ta seda teeb.“

Umbes samal ajal, veidi hiljem või varem, kõnnib Mark Raidpere ümber oma isa ehitatud maja. Ounad ragisevad jalge all, ühest tühjust aknaruudust võib praegugi rusika läbi pista. Siis läheb ta läbi kolletava tiheda metsa, lõpuks tulevad legendik ja rong, Mark ostab pileti, istub näoga Tallinna poole. „Minu meelest maastikutaju muutub nii kohutavalt sõltuvalt sellest, mis pidi sa istud,“ ütleb ta pärast mõningat vaikust. „Seljaga sõidusuuks istumine muudab mind kuidagi nukraks, sest sa näed nii palju pikemalt seda, mis maha jääb.“

Mark Raidpere näitus „A WAY“ jääb Michel Reini galeriis (42 rue de Turenne, Pariis) avatuks 13. oktoobri 2016. Näituse kuraator on Eugenio Viola.